professional decisions under conditions of uncertainty, information overload, and highly dynamic technological change.

***The aim of the article** is to generalize contemporary theoretical approaches to studying the psychological determinants of professional decision-making among IT specialists and to identify the most significant individual psychological factors influencing the effectiveness of professional decision-making.*

***Methods.** The study is based on a critical analysis of scientific publications addressing the research problem, using comparative analysis, systematization, interpretation, and theoretical generalization.*

***Results.** The article analyzes normative, descriptive, naturalistic, and engineering approaches to the study of decision-making processes and examines the specific features of their application to the professional activities of IT specialists. Particular attention is paid to the role of cognitive reflection, rational-intuitive thinking style, tolerance for uncertainty, behavioral self-regulation, risk propensity, personality traits, and self-confidence as psychological factors in professional decision-making. It is demonstrated that the effectiveness of professional decision-making in the IT sector is determined by the interaction of cognitive, personal, and regulatory mechanisms that enable specialists to act under conditions of uncertainty, evaluate alternatives, anticipate the consequences of their actions, and adapt to dynamic changes in the professional environment.*

***Conclusions.** The theoretical analysis demonstrated the interdisciplinary nature of professional decision-making among IT specialists and the insufficiency of individual approaches for a comprehensive explanation of the psychological mechanisms underlying professional decision-making in a dynamic information technology environment. The effectiveness of professional decision-making was found to be determined by the complex interaction of cognitive, personal, and regulatory factors, including cognitive reflection, rational-intuitive thinking style, tolerance for uncertainty, self-regulation, risk propensity, and self-confidence. A comprehensive empirical investigation of these factors is a promising direction for developing psychodiagnostic tools, psychological support programs, and approaches to enhancing the professional competence of IT specialists.*

***Keywords:** professional decision-making, IT-specialists, psychological determinants, cognitive reflection, self-regulation, tolerance for uncertainty.*

Дата першого надходження статті до видання: 16.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.10.2026

DOI:
УДК 159.944.4:61-057.875

Леся ХОМЕНКО-СЕМЕНОВА
кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана по роботі зі студентами факультету наук про здоров'я, Національний університет «Київський авіаційний інститут», м. Київ
***ORCID:** https://orcid.org/0000-0001-9164-3156*

Софія СЕМЕНОВА
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ
***ORCID:** https://orcid.org/0009-0006-5070-338X*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

Резюме

У сучасних умовах євроінтеграційних процесів та демократизації суспільного життя вища школа в Україні зазнає якісних трансформацій, спрямованих на утвердження принципу рівних можливостей для кожного громадянина. Перехід до інклюзивної освіти у закладах вищої освіти (ЗВО) виходить за межі суто архітектурної або технічної адаптації простору; він вимагає фундаментальної перебудови суспільної свідомості, подолання укорінених стереотипів, стигматизації та архітектури бар'єрів у міжособистісній комунікації. Психологічне сприйняття інклюзивного середовища студентською молоддю виступає ключовим індикатором готовності майбутньої інтелігенції до побудови інклюзивного, безбар'єрного та толерантного суспільства.

Ставлення здобувачів вищої освіти до осіб з інвалідністю, їхній емпатичний потенціал та когнітивні уявлення про спільний освітній простір визначають ефективність соціальної інтеграції та якість міжособистісної взаємодії. Водночас проблема психологічної готовності студентів до сприйняття інклюзії залишається недостатньо вивченою на тлі нових соціально-психологічних викликів сьогодення, що зумовлює високу актуальність та теоретико-прикладну значущість обраної теми.

***Мета дослідження** полягає теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей ставлення студентської молоді до осіб з інвалідністю у контексті інклюзивного середовища з урахуванням структурних компонентів емпатії та особистісного дистресу.*

***Методи.** Дослідження проведено на базі Національного медичного університету імені О. О. Богомольця та Київського авіаційного інституту. Вибірку склали 30 здобувачів вищої освіти віком 17–25 років (за спеціальностями : «Медична психологія» – 43,3%, «Психологія» – 23,3%, «Екологія» – 13,3%, «Цивільна безпека» – 10,0%, «Соціальна робота та консультування» – 6,7%, а також «Терапія та реабілітація» – 3,3%). Для збору емпіричних даних було застосовано психодіагностичний комплекс, що включає «Шкалу міжособистісної реактивності (IRI) Марка Девіса» задля оцінки емпатійного профілю особистості (децентрація, фантазія, емпатійна турбота, особистісний дистрес) та «Шкалу ставлення до осіб з інвалідністю (ATDP)», яка дозволяє виявити рівень толерантності, характер соціальних установок і психологічну готовність до конструктивної міжособистісної взаємодії в інклюзивному освітньому просторі закладу вищої освіти.*

***Результати.** Отримані емпіричні дані демонструють специфіку емпатійного профілю та характер соціальних установок студентської молоді щодо інклюзивного середовища. З одного боку, за «Шкалою міжособистісної реактивності (IRI) Марка Девіса» зафіксовано високі показники емоційної уяви та емпатійної турботи (M = 23,60 за шкалою EC та M = 24,60 за шкалою FS), що свідчить про виражені альтруїстичні тенденції, здатність глибоко співпереживати та готовність до надання підтримки. З іншого боку, когнітивний компонент децентрації (M = 21,87) та показники особистісного дистресу (M = 20,93) відображають наявність певних внутрішніх бар'єрів і тривожності в емоційно напружених ситуаціях. Аналіз результатів за «Шкалою ставлення до осіб з інвалідністю (ATDP)» показує загальну тенденцію до позитивного, толерантного сприйняття інклюзії: понад 70% респондентів цілковито відкидають стигматизуючі стереотипи щодо розумової обмеженості чи недієздатності таких осіб, демонструючи низьку соціальну дистанцію. Водночас виявлено амбівалентні тенденції (у близько 15% вибірки), що проявляються у формі патерналізму, надмірної опіки або очікування особливих пільг, що вказує на потребу в цілеспрямованому психологічному супроводі та розвитку інклюзивної культури в закладах вищої освіти.*

***Висновки.** Встановлено, що ставлення студентської молоді до осіб з інвалідністю пов'язане з особливостями емпатійного профілю та соціальних установок. Високий рівень емпатійної турботи та емоційної уяви може сприяти формуванню толерантного ставлення, тоді як особистісний дистрес і недостатньо виражена когнітивна децентрація можуть супроводжуватися емоційною напругою у безпосередній взаємодії. Виявлено переважно позитивне ставлення студентів до осіб з інвалідністю за наявності окремих патерналістських установок, що актуалізує потребу в психологічному супроводі, просвітницьких програмах і практичній підготовці здобувачів для розвитку безбар'єрного освітнього середовища.*

***Ключові слова:** інклюзивне середовище, студентська молодь, емпатійний профіль, шкала міжособистісної реактивності (IRI), шкала ставлення до осіб з інвалідністю (ATDP), толерантність, соціальні установки, дестигматизація, психологічна готовність, міжособистісна взаємодія.*

Вступ. У сучасних умовах розвитку вищої освіти в Україні проблема розбудови інклюзивного середовища набуває стратегічного значення, перетворюючись із формального дотримання законодавчих норм на якісний показник гуманізації, демократизації та цивілізованості суспільства. Заклади вищої освіти мають забезпечувати рівні можливості для самореалізації, навчання та професійного становлення всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх фізичних чи психологічних особливостей.

Актуальність формування інклюзивного освітнього простору зумовлена об'єктивною потребою суспільства у подоланні будь-яких форм дискримінації та соціальної ексклюзії. Проте

практична реалізація інклюзивних ініціатив у вищій школі стикається з глибокою проблематикою: наявністю латентних стереотипів, упереджень, високою соціальною дистанцією та психологічною неготовністю частини студентського середовища до рівноправної взаємодії. Попри законодавчі гарантії, створення безбар'єрного середовища гальмується внутрішніми психологічними бар'єрами, які потребують наукового осмислення та цілеспрямованої корекції.

Особливої гостроти це питання набуває для студентів, які здобувають освіту за спеціальностями «Психологія» та «Медична психологія», тобто майбутніх фахівців сфери «людина–людина». Для майбутніх психологів і медичних психологів толерантність, здатність до децентрації та дестигматизації не є просто загальнокультурними якостями – вони становлять ядро професійної ідентичності та професійної компетентності. Студентський вік є сензитивним періодом кристалізації світоглядних орієнтацій, тому відсутність цілеспрямованої підготовки до роботи в гетерогенному середовищі може призводити до професійної деформації, емоційного вигорання або нездатності надавати якісну допомогу вразливим категоріям населення.

У процесі розбудови інклюзивного середовища у суспільстві та академічних колаж періодично виникають дискусії та заперечення. Зокрема, існує думка про те, що інтеграція осіб з особливими потребами до звичайних університетів нібито знижує загальний темп або академічні стандарти освітнього процесу, вимагає надмірних ресурсів чи створює штучну напругу в колективі. Дехто схильний розглядати інклюзію виключно як механічне виконання директивних вимог зверху, що породжує формалізм. Проте глибокий психологічний аналіз демонструє хибність таких поглядів: інклюзивне середовище насправді збагачує академічний простір, розвиває емпатію, формує навички толерантної комунікації та підвищує загальний рівень психологічної культури молоді, готуючи її до життя в реальному, багатоманітному світі.

Психологічним підґрунтям для розуміння цих процесів виступає багатовимірний підхід до вивчення емпатії, який охоплює когнітивні компоненти (децентрацію, здатність зрозуміти іншу перспективу) та афективні реакції (емпатійну турботу та особистісний дистрес). У тісному зв'язку з емпатійним профілем перебувають соціальні установки та рівень прийняття інклюзії, які визначають готовність студентської молоді до конструктивної міжособистісної взаємодії та подолання стигматизації.

Попри наявність окремих наукових розвідок, недостатньо дослідженими залишаються психологічні механізми взаємозв'язку між емпатійним потенціалом майбутніх фахівців та їхнім реальним ставленням до інклюзивного простору. Це зумовлює необхідність проведення емпіричного аналізу.

Мета статті полягає теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей ставлення студентської молоді до осіб з інвалідністю у контексті інклюзивного середовища з урахуванням структурних компонентів емпатії та особистісного дистресу.

Методи дослідження. Для проведення дослідження було використано методику «Шкала міжособистісної реактивності (IRI) Марка Девіса» (діагностичний інструмент для оцінки багатовимірного емпатійного профілю особистості, що охоплює чотири субшкали: когнітивну децентрацію (Perspective Taking), емоційну уяву / фантазію (Fantasy), емпатійну турботу (Empathic Concern) та особистісний дистрес (Personal Distress), «Шкалу ставлення до осіб з інвалідністю (ATDP)» (методика для визначення рівня толерантності, соціальних установок, ступеня дестигматизації та готовності студентської молоді до конструктивної міжособистісної взаємодії в інклюзивному середовищі), статистичний аналіз.

Дослідження проводилося за використання Google Forms:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeDRgGpQ5vWaxSkQ0YCpjBKGT7JKqFDx2Odh8NyEoLQfVc3xg/viewform?usp=header;

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScjqywdLS8fNvECKknSFv3TQGUP3sJM5XuXZrGg373nrcrC_g/viewform?usp=header.

Результати. У дослідженні взяло участь 30 осіб – студентів Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, Навчально-наукового інституту психічного здоров’я та Київського авіаційного інституту, Факультету наук про здоров’я віком 17–25 років.

Аналіз результатів емпіричного дослідження емпатійного профілю студентської молоді за шкалою міжособистісної реактивності (IRI) Марка Девіса.

Теоретико-методологічні засади та розподіл показників.

Вивчення емпатійного профілю здобувачів вищої освіти у контексті сприйняття інклюзивного середовища вимагає глибокого психологічного аналізу, оскільки емпатія виступає фундаментальним внутрішнім ресурсом, що детермінує здатність особистості до децентрації, прийняття іншого та

побудови рівноправних міжособистісних відносин. Згідно з багатовимірним підходом М. Девіса, емпатія не є монолітною рисою, а розгалуженим конструктом, що охоплює як когнітивні компоненти (здаття стати на перспективу іншого), так і афективні реакції (співчуття, тривогу чи емоційне зараження).

Опрацювання емпіричних даних за методикою IRI у вибірці студентів дозволило отримати такі статистичні показники за основними субшкалами:

Децентрація (Perspective Taking, PT): середнє значення M=21,87 (стандартне відхилення SD=4,09; медіана – 21,50; діапазон від 12 до 30).

Фантазія (Fantasy, FS): середнє значення M=24,67 (стандартне відхилення SD=5,15; медіана – 23,50; діапазон від 13 до 34).

Емпатійна турбота (Empathic Concern, EC): середнє значення M=23,60 (стандартне відхилення SD=5,17; медіана – 24,00; діапазон від 14 до 34).

Особистісний дистрес (Personal Distress, PD): середнє значення M=20,93 (стандартне відхилення SD=4,76; медіана – 21,50; діапазон від 11 до 31).

Афективно-альтруїстичний потенціал: емпатійна турбота та фантазія. Найвищі показники у структурі емпатійного профілю студентської молоді зафіксовані за шкалами емпатійної турботи (M=23,60) та фантазії (M=24,67).

Наукова інтерпретація: Високі бали за субшкалою емоційної уяви та ідентифікації з літературними чи кінематографічними персонажами (Фантазія) свідчать про розвинену здатність студентів до ментального моделювання чужих життєвих ситуацій. Молодь схильна «пропускати через себе» переживання героїв, що є важливим когнітивно-емоційним тренажером для розвитку соціальної чутливості.

Водночас високі показники емпатійної турботи відображають виражені альтруїстичні тенденції, м’якосердечність та щире бажання надати допомогу тим, хто опинився у скрутному становищі. Для студентів соціономічних спеціальностей (зокрема психологів та медичних психологів) цей аспект є базовим профільним ресурсом. Проте надмірна афективна залученість без належної когнітивної регуляції може призводити до емоційного виснаження та зниження професійної ефективності у кризових ситуаціях взаємодії з вразливими категоріями громадян.

Когнітивні механізми децентрації. Показники за шкалою децентрації (Perspective Taking, M=21,87) демонструють помірний рівень розвитку здатності особистості спонтанно приймати точку зору інших людей у повсякденному житті.

Наукова інтерпретація. Децентрація виступає суто когнітивним компонентом емпатії, що відповідає за здатність «поглянути на ситуацію очима іншого» без обов’язкового глибокого афективного співпереживання. Досить помірні показники у вибірці вказують на те, що студентам не завжди легко абстрагуватися від власних стереотипів, установок чи особистої системи координат під час зіткнення з інакшістю.

У контексті розбудови інклюзивного середовища саме децентрація є ключем до подолання формалізму. Якщо емпатійна турбота дає поштовх пожаліти чи допомогти, то децентрація дозволяє зрозуміти справжні, а не нав’язані суспільством потреби особи з інвалідністю, забезпечуючи повагу до її автономії та суб'єктності. Обмеженість цього ресурсу у частини молоді пояснює наявність патерналістських тенденцій та упереджень.

Регуляторні бар’єри та особистісний дистрес. Аналіз показників особистісного дистресу (M=20,93) розкриває аспект власного психологічного дискомфорту, тривоги та напруги, які відчувають студенти в емоційно напружених або критичних міжособистісних ситуаціях.

Помірні та дещо підвищені бали за цією субшкалою свідчать про те, що зіткнення з людським болем, фізичними чи ментальними обмеженнями інших може викликати у студентської молоді захисні реакції у вигляді тривоги, розгубленості або внутрішнього прагнення уникнути контакту.

Особистісний дистрес виступає своєрідним психологічним бар’єром. Замість конструктивної допомоги або спокійного прийняття інклюзивного середовища, особа, схильна до високого дистресу, зосереджується на власних неприємних емоціях. Це пояснює зафіксовані у дослідженні побоювання студентів «сказати чи зробити щось не те» в присутності осіб з інвалідністю. З огляду на це, психологічний супровід у закладах вищої освіти має бути спрямований не лише на декларування толерантності, але й на зниження внутрішньої тривожності молоді через тренінги практичної комунікації, десенсибілізацію та розвиток навичок психологічної саморегуляції.

Аналіз результатів емпіричного дослідження соціальних установок та сприйняття інклюзивного середовища за шкалою ставлення до осіб з інвалідністю (ATDP)

Теоретико-методологічні засади та значущість діагностики соціальних установок. Дослідження психологічних особливостей сприйняття інклюзивного середовища вимагає ґрунтовного аналізу соціальних установок, стереотипів та міжособистісної дистанції студентської молоді щодо осіб з інвалідністю. Ставлення суспільства, а особливо майбутніх фахівців соціономічного профілю (психологів, медичних психологів, соціальних працівників), виступає тим соціально-психологічним фільтром, який визначає реальну якість інтеграції людей з особливими освітніми потребами в університетський простір. Відповідно до концепції вимірювання ставлення до осіб з інвалідністю, соціальні установки можуть варіюватися від відверто стигматизуючих, виключно медичних моделей сприйняття (де людина прирівнюється до свого дефекту) до сучасних екосистемних та дестигматизованих поглядів, що базуються на рівності прав, повазі до гідності та партнерстві.

Дестигматизація та прийняття: позитивні тенденції у студентському середовищі. Отримані емпіричні дані свідчать про переважання у студентів позитивних, толерантних установок та низьку соціальну дистанцію: понад 70% респондентів демонструють високий рівень прийняття інклюзії.

Сучасна студентська молодь демонструє схильність повністю відкидати архаїчні стереотипи про обмеженість інтелектуальних чи особистісних можливостей осіб з інвалідністю. Респонденти визнають їхній правовий статус як рівноправних учасників освітнього процесу, здатних до повноцінної самореалізації та професійного розвитку.

Такий результат відображає загальні тенденції гуманізації вищої освіти та вплив сучасного інформаційного простору, який поступово руйнує традиційні табу. Для студентів-психологів подібна відкритість є важливою передумовою для формування професійної толерантності. Проте за цими високими відсотками позитивних відповідей часто ховається певна декларативність або соціальна бажаність, коли респонденти відповідають відповідно до загальноприйнятих моральних норм цивілізованого суспільства, не маючи при цьому достатнього практичного досвіду реальної взаємодії з людьми з тяжкими порушеннями розвитку.

Амбівалентні тенденції: патерналізм, гіперпротекція та приховані бар'єри. Незважаючи на загалом високий рівень толерантності, аналіз виявленої амбівалентності (у близько 15–20% вибірки) розкриває більш глибокі, латентні психологічні механізми захисту.

У частини студентів фіксуються патерналістські установки – тенденція розглядати особу з інвалідністю не як суб'єкт рівноправної взаємодії, а як об'єкт постійної опіки, жалю чи надмірного покровительства. Подібні погляди базуються на прихованому переконанні у «слабкості» таких людей, що також є формою стигматизації, хоча й замаскованою під турботу та гуманізм.

Патерналізм і гіперпротекція виступають не менш небезпечним бар'єром для інклюзії, ніж відкрите відторгнення, оскільки вони позбавляють людину автономії, самостійності та вільного вибору. Студенти, схильні до патерналізму, очікують наявності особливих пільг або штучних умов, побоюючись висувати рівні вимоги до академічних чи життєвих досягнень. Це вказує на те, що емоційне бажання «допомогти» часто супроводжується когнітивним дефіцитом розуміння справжніх потреб і суб'єктності іншої людини.

Синтез результатів та практичні висновки для освітнього середовища. Комплексний розгляд даних за методикою ATDP у поєднанні із загальним психологічним контекстом дозволяє побачити системну картину сприйняття інклюзивного середовища.

Соціальні установки тісно пов'язані з емпатійним потенціалом: студенти з високим рівнем емпатійної турботи та емоційної уяви демонструють значно нижчу соціальну дистанцію і легше приймають інклюзивні ініціативи. Водночас помірні показники когнітивної децентрації та наявність особистісного дистресу пояснюють ті самі прояви патерналізму й тривоги у комунікації.

Коли студенту бракує гнучких когнітивних навичок децентрації, його висока емпатійна турбота трансформується у тривожну опіку чи психологічне дистанціювання. Звідси випливає важливий практичний висновок: розвиток інклюзивної культури у закладах вищої освіти має будуватися не лише на декларативних закликах до толерантності, а на глибокій психологічній просвіті, тренінгах активного слухання, децентрації та набутті безпечного досвіду міжособистісної взаємодії майбутніх фахівців соціологічного профілю.

Дискусія. Отримані нами результати дослідження психологічних особливостей сприйняття інклюзивного середовища студентською молоддю демонструють складну картину взаємозв'язку емпатійного профілю та соціальних установок, що узгоджується із загальноосвітніми тенденціями, але має специфічні риси, зумовлені специфікою соціономічного спрямування майбутніх фахівців. Особливістю нашого дослідження є виявлення високого рівня афективно-альтруїстичного потенціалу

(зокрема емпатійної турботи M = 23,60 та емоційної уяви M = 24,67), що вступає у певну дискусію з класичними теоретичними моделями емпатії.

Водночас українські дослідники, зокрема А. Колупаєва (2009) та О. Мельник із колегами (Мельник та ін., 2026), зазначають, що для майбутніх фахівців соціально-психологічної сфери висока емпатія є фундаментом професійної надійності та прийняття інклюзії. Наші результати щодо переважно позитивних соціальних установок і низької соціальної дистанції (понад 70% високих показників за шкалою ATDP) підтверджують думку науковців про те, що розвинений емпатійний потенціал може тривалий час виступати потужним буфером, який стимулює толерантність і прагнення до дестигматизації осіб з інвалідністю в освітньому просторі.

Проте зафіксовані у нашому опитуванні помірні показники когнітивної децентрації (M = 21,87) та наявність елементів особистісного дистресу (M = 20,93) не можна пояснювати виключно загальним академічним чи психологічним навантаженням. Сучасні дослідження періоду воєнного стану, зокрема праці з психологічної адаптації та бар'єрів комунікації, акцентують увагу на феномені напруги міжособистісної взаємодії в умовах гетерогенного середовища. Якщо закордонні автори, такі як М. Девіс (1994) чи І. Клугова (Klugová & Kaliba, 2026), серед причин труднощів у прийнятті інклюзії називають переважно брак комунікативного досвіду або недостатність інституційної підтримки, то в наших реаліях до цього додаються внутрішні бар'єри тривожності та дефіцит гнучких навичок зміни перспективи.

Зафіксований нами факт, що у частини респондентів (близько 15–20%) виявляються амбівалентні тенденції та патерналістські установки, ілюструє суперечність між декларативним бажанням допомогти і реальними когнітивними можливостями суб’єкт-суб’єктної комунікації. Як застерігають дослідники інклюзивної культури (Губарь та ін., 2024), емоційне бажання опікуватися без належної когнітивної децентрації може призводити до гіперпротекції та збереження прихованої стигматизації. Наші дані свідчать про те, що у студентів цей механізм формується не як злий умисел, а як адаптивна реакція на брак практичного досвіду інтимної та рівноправної взаємодії з людьми з особливими потребами. Результат, згідно з яким помірний дистрес і знижена децентрація породжують тривогу перед прямим контактом, перегукується з дослідженнями психологічного благополуччя та підтримки в різноманітних середовищах (Olalla-Pardo et al., 2026). Це вказує на початок можливих труднощів у практичній роботі майбутніх психологів, коли стикаються емпатійний порив і внутрішній страх «зробити чи сказати щось не так». З огляду на це, процес інтеграції інклюзивних цінностей у закладах вищої освіти вимагає не лише формального декларування толерантності, а й цілеспрямованої психологічної підготовки, тренінгів із розвитку децентрації та зниження особистісного дистресу здобувачів освіти.

Висновки. Узагальнення результатів проведеного емпіричного дослідження дозволяє сформулювати загальний висновок наукової роботи відповідно до поставленої мети. Системне теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення соціально-психологічних детермінант і когнітивно-афективних особливостей сприйняття інклюзивного середовища студентською молоддю підтвердили, що характер інтеграційних процесів у вищій школі безпосередньо залежить від емпатійного профілю та системи соціальних установок майбутніх фахівців.

На основі комплексного аналізу виявлено комплекс чинників, що обумовлюють трансформацію стереотипних уявлень і динаміку толерантних установлень. Встановлено, що високий рівень емпатійної турботи та розвинена емоційна уява виступають потужним внутрішнім ресурсом, який забезпечує позитивне ставлення до осіб з інвалідністю та низьку соціальну дистанцію. Водночас помірні показники когнітивної децентрації і наявність елементів особистісного дистресу зумовлюють виникнення психологічних бар’єрів, внутрішньої напруги та амбівалентних тенденцій у вигляді патерналізму й очікування надмірної опіки.

Доведено, що психологічна готовність здобувачів вищої освіти до реалізації конструктивної міжособистісної взаємодії в інклюзивному освітньому просторі закладу вищої освіти не може формуватися стихійно. Повноцінна дестигматизація та побудова дійсно безбар’єрного середовища вимагають цілеспрямованого психологічного супроводу, впровадження спеціальних просвітницьких програм і тренінгових ініціатив, спрямованих на розвиток навичок децентрації, зниження тривожності та подолання прихованих стереотипів у студентської молоді соціономічного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Галян, І. М. (2011). *Психодіагностика* (2-ге вид.). Академвидав.

Губарь, О. Г., Пахомова, Н. Г., Коваленко, В. В., & Баранець, І. В. (2024). Інклюзивна культура в освітньому просторі: проблеми та перспективи. *Inclusion and Diversity, 3*, 26–33. https://doi.org/10.32782/inclusion/2024.3.5 Сумський державний університет

Дуб, Н. (2024). Інклюзивність вищої освіти: ключові ідеї, виклики та бар'єри. *Педагогічний дискурс, 36*, 15–19. https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.36.02

Колупаєва, А. А. (2009). *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи*. Самміт-Книга.

Шелудченко, Л., Мартинова, С., Комарніцький, С., & Фірман, Ю. (2024). Інклюзивне освітнє середовище у закладах вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, 25*(1), 138–146. https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.138-146

Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology, 10*, 85. Wiley Online Library

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*(1), 113–126. https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.113 Meta Science Observatory

Davis, M. H. (1994). *Empathy: A social psychological approach*. Westview Press.

Daněk, A., Karkošová, M., Šafránková, D., Kotvová, M., Klugová, I., & Kaliba, M. (2026). Students' perceptions of inclusion in higher education: Early experiences of future professionals. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala, 18*(1), 253–265. https://doi.org/10.66388/rrem/18.1/16 ResearchGate

Olalla-Pardo, V., Yépez-Moreno, A., & Núñez-Naranjo, A. (2026). Inclusive education and psychological wellbeing: Support strategies for students in diverse settings. *Multidisciplinary Reviews, 9*(10), Article e2026455. https://doi.org/10.31893/multirev.2026455 ResearchGate

Yuker, H. E., Block, J. R., & Campbell, W. J. (1960). *A scale to measure attitudes toward disabled persons*. Human Resources Foundation, Division of Abilities.

Yuker, H. E., Block, J. R., & Young, J. H. (1970). *The measurement of attitudes toward disabled persons*. Human Resources Center.

REFERENCES

Halian, I. M. (2011). *Psykhodiahnostyka* [Psychodiagnostics] (2nd ed.). Akademvydav [in Ukrainian].

Hubar, O. H., Pakhomova, N. H., Kovalenko, V. V., & Baranets, I. V. (2024). Inkliuzyvna kultura v osvitnomu prostori: Problemy ta perspektyvy [Inclusive culture in the educational space: Problems and prospects]. *Inclusion and Diversity, 3*, 26–33. https://doi.org/10.32782/inclusion/2024.3.5 [in Ukrainian].

Dub, N. (2024). Inkliuzyvnist vyshchoi osvity: Kliuchovi idei, vyklyky ta bariery [Inclusiveness in higher education: Key ideas, challenges and barriers]. *Pedahohichnyi dyskurs, 36*, 15–19. https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.36.02 [in Ukrainian].

Kolupaieva, A. A. (2009). *Inkliuzyvna osvita: Realii ta perspektyvy* [Inclusive education: Realities and prospects]. Sammit-Knyha [in Ukrainian].

Sheludchenko, L., Martynova, S., Komarnitskyi, S., & Firman, Yu. (2024). Inkliuzyvne osvitnie seredovyshche u zakladakh vyshchoi osvity [Inclusive educational environment in higher education institutions]. *Osvita doroslykh: Teoriia, dosvid, perspektyvy, 25*(1), 138–146. https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.138-146 [in Ukrainian].

Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology, 10*, 85 [in English].

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*(1), 113–126. https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.113 Meta Science Observatory [in English].

Davis, M. H. (1994). *Empathy: A social psychological approach*. Westview Press [in English].

Daněk, A., Karkošová, M., Šafránková, D., Kotvová, M., Klugová, I., & Kaliba, M. (2026). Students' perceptions of inclusion in higher education: Early experiences of future professionals. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala, 18*(1), 253–265. https://doi.org/10.66388/rrem/18.1/16 ResearchGate [in English].

Olalla-Pardo, V., Yépez-Moreno, A., & Núñez-Naranjo, A. (2026). Inclusive education and psychological wellbeing: Support strategies for students in diverse settings. *Multidisciplinary Reviews, 9*(10), Article e2026455. https://doi.org/10.31893/multirev.2026455 ResearchGate [in English].

Yuker, H. E., Block, J. R., & Campbell, W. J. (1960). *A scale to measure attitudes toward disabled*

persons. Human Resources Foundation, Division of Abilities [in English].

Yuker, H. E., Block, J. R., & Young, J. H. (1970). *The measurement of attitudes toward disabled persons*. Human Resources Center [in English].

Lesia KHOMENKO-SEMENOVA
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Deputy Dean for Student Affairs, Faculty of Health Sciences, National University "Kyiv Aviation Institute", Kyiv
ORCID: *https://orcid.org/0000-0001-9164-3156*

Sofiia SEMENOVA
Master's Student, Bogomolets National Medical University, Kyiv
ORCID: *https://orcid.org/0009-0006-5070-338X*

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE PERCEPTION OF AN INCLUSIVE ENVIRONMENT BY STUDENT YOUTH

Abstract

In the modern context of European integration processes and the democratization of public life, higher education in Ukraine is undergoing qualitative transformations aimed at establishing the principle of equal opportunities for every citizen. The transition to inclusive education in higher education institutions (HEIs) goes beyond purely architectural or technical adaptation of space; it requires a fundamental restructuring of public consciousness, the overcoming of ingrained stereotypes, stigmatization, and barriers in interpersonal communication. The psychological perception of an inclusive environment by student youth serves as a key indicator of the future intelligentsia's readiness to build an inclusive, barrier-free, and tolerant society. The attitudes of higher education students toward persons with disabilities, their empathic potential, and cognitive ideas about the shared educational space determine the effectiveness of social integration and the quality of interpersonal interaction. At the same time, the problem of students' psychological readiness for the perception of inclusion remains insufficiently studied against the background of new socio-psychological challenges of the present, which determines the high relevance and theoretical-applied significance of the chosen topic.

The aim of the *study is to provide a theoretical substantiation and empirical investigation of the psychological characteristics of students' attitudes toward persons with disabilities within an inclusive environment, taking into account the structural components of empathy and personal distress.*

Methods. *The study was conducted on the basis of Bogomolets National Medical University and the Kyiv Aviation Institute. The sample consisted of 30 higher education students aged 17–25 (by specialty: "Medical Psychology" – 43.3%, "Psychology" – 23.3%, "Ecology" – 13.3%, "Civil Security" – 10.0%, "Social Work and Counseling" – 6.7%, and "Therapy and Rehabilitation" – 3.3%). To collect empirical data, a psychodiagnostic complex was used, including Mark H. Davis's "Interpersonal Reactivity Index (IRI)" to assess the personality's empathic profile (perspective taking, fantasy, empathic concern, personal distress) and the "Attitudes Toward Disabled Persons (ATDP) scale", which allows identifying the level of tolerance, the nature of social attitudes, and psychological readiness for constructive interpersonal interaction in the inclusive educational space of a higher education institution.*

Results. *The obtained empirical data demonstrate the specifics of the empathic profile and the nature of social attitudes of student youth regarding an inclusive environment. On the one hand, according to Mark H. Davis's "Interpersonal Reactivity Index (IRI)", high indicators of emotional imagination and empathic concern were recorded (M = 23.60 on the EC scale and M = 24.60 on the FS scale), which indicates pronounced altruistic tendencies, the ability to deeply empathize, and readiness to provide support. On the other hand, the cognitive component of perspective taking (M = 21.87) and personal distress indicators (M = 20.93) reflect the presence of certain internal barriers and anxiety in emotionally stressful situations. The analysis of the results according to the "Attitudes Toward Disabled Persons (ATDP) scale" shows a general trend toward positive, tolerant perception of inclusion: over 70% of respondents completely reject stigmatizing stereotypes regarding the mental limitation or incapacity of such persons, demonstrating low social distance. At the same time, ambivalent tendencies were revealed (in about 15% of the sample), manifested in the form of paternalism, excessive care, or expectations of special privileges, which indicates the need for targeted psychological support and the development of an inclusive culture in higher education institutions.*

Conclusions. *The findings indicate that students' attitudes toward persons with disabilities are associated with characteristics of their empathic profile and social attitudes. A high level of empathic concern and emotional imagination may contribute to the development of tolerant attitudes, whereas personal distress and insufficiently pronounced cognitive perspective-taking may be accompanied by emotional tension in direct interpersonal interactions. Students demonstrated predominantly positive attitudes toward persons with disabilities, alongside certain paternalistic attitudes, highlighting the need for psychological support, educational programs, and practical training for students aimed at developing a barrier-free educational environment.*

Keywords: *inclusive environment, student youth, empathic profile, Interpersonal Reactivity Index (IRI), Attitudes Toward Disabled Persons (ATDP) scale, tolerance, social attitudes, destigmatization, psychological readiness, interpersonal interaction.*

Дата першого надходження статті до видання: 16.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.10.2026